

SENAD NEZIRI

**NDIKIMI I LEKSIKUT TË SHQIPES NË ZONAT MINORITARE
SLLAVISHTFOLËSE NË REGJIONIN E PRIZRENIT**

Abstrakt

Nga shumë fusha të gjuhësisë leksiku është fushë e cila më së shumti ka lënë gjurmë ndikimi në të folmet sllave në regjionin e Prizrenit, por edhe përgjithësisht në gjuhët sllave jugore. Edhe pse, nga disa, mohohen ndikimet e shqipes në të folmet sllave ose thuhet se janë të pakta, të dhënat që i kemi regjistruar në terren, por edhe të dëshmuara nga gjuhëtarë që janë marrë me këtë ndërndikim shqip-sllavisht, flasin ndryshe, në të mirë të shqipes si gjuhë dhënëse. Shqipja është gjuhë dhënëse, sepse në këto troje flitet me shekuj, prandaj gjuhët, dialektet ose edhe vetë popujt në fqinjësi ose në bashkëjetesë me shqipen ishin në pamundësi që mos ta pranojnë e përvetësojnë ndonjë fjalë nga fondi i shqipes. Ndikimi në fushën e leksikut dhe i pranisë së leksemave shqipe në këto të folme, nga koha e lashtë e deri në ditët tona, tregon autoktoninë e shqipes pa marrë para sysh se kush dhe me çfarë gjuhë e varietet gjuhe jeton në atë vend. Këtu për shqyrtim i kemi marrë leksemat që i përshkruajnë pjesët e trupit, veshmbathjet e stollitë dhe i kemi përfshirë disa vargje që i kemi regjistruar në zonat sllavishtfolëse, të cilat të parat i këndohen të sapomartuarve, ndërsa vargjet e dyta breshkës, por çka është më interesante ato këndohen në gjuhën shqipe edhe pse e folmja sllave (sot boshnjakishtja) është gjuhë e komunikimit. Të gjitha këto leksemat e regjistruara në këtë zonë i konsiderojmë si të ardhura nga fondi ose tradita shqipe, ku në përgjithësi jeton popullata e deklaruar si *boshnjaci, nashinci, torbeshi, gorani, shopoj, zhupjani* etj., të cilët po ashtu shprehen edhe për gjuhën e tyre me *boshnjaqki, nashinski, torbeshki, goranski, shopski, zhupski*. Këto leksema i kemi regjistruar në fshatrat minoritarë të Prizrenit (Zhupë, Podgur) ose edhe ku shumica pretendojnë se i përkasin etnisë minoritare (boshnjake), si në: Lubinje e Epërme dhe e Poshtme, Jabllanicë, Novosellë, Skorobisht, Lubizhdë, Pllanjanë, Mushnikovë, Gërçar, Manastiricë, Nebregoshtë etj. Ndriçimi i këtyre leksemave ka rëndësi, vlerë dhe dobi për shqipen si gjuhë dhënëse dhe autoktone, po ashtu rezultatet e arritura në këtë drejtim sjellin një pasuri shtesë për kërkimet gjuhësore shqipe, sidomos të shqipes si gjuhë dhënëse.

Fjalë kyçe: *gjuha shqipe, interferenca, autoktonia, bilinguizmi, leksiku.*

Hyrje

Leksikologjia e gjuhës shqipe, që ka si objekt të vetin fjalën dhe leksikun e gjuhës sonë, ka përpara shumë detyra me karakter teorik e praktik. Të tilla detyra në leksikologji i sqaron Thomai¹, ku sipas tij, leksikologjia ka një fushë studimi mjaft të gjerë, të rëndësishme dhe të vështirë. Ndoshta për këtë ndikimi i leksikut të shqipes ndeshet më shumë nëpër gjuhë të tjera, në këtë rast në të folmet e dialekteve sllave në rrethin e Prizrenit, se që ndeshet pjesa morfologjike. Një punë të tillë e pati filluar gjuhëtari I. Popović², i cili, siç ka pohuar vetë, kishte mbledhur rreth 500-600 albanizmash në (ish-) serbokroatishte, maqedonishte e bullgarishte, por shumica e tyre nuk janë botuar për shkak të vdekjes së parakohshme të autorit. Më pas vijnë punimet e Ajetit, Çabejt, Blakut, Ismajlit, Omarit, Muratit e shumë gjuhëtarëve të tjerë që do t'i përmendim brenda këtij punimi.

1. Dëshmi ndikimi të leksikut të shqipes në emërtimin e pjesëve të trupit

bark = **bark** hera-herës e kemi hasur fjalën në gjithë zonën e të folmeve sllave të Prizrenit, por si karakteristikë e përgjithshme për zonat dygjuhësore në bashkëjetesë me shqipen, p.sh.: *Is isti bark iljeplje* (shq. *Nga i njëjti bark dolën*). Njëjtë si në shqipen, fjala *bark* përdoret për të treguar fisin e familjen, ndërsa Cena³ e regjistron si fjalë shqipe në të folmet sllave të Rahovecit.

buza = **buzë** fjalën e kemi hasur në dy kuptime: *buza* si organ i trupit – *Ocepaf cela buza na dve* (shq. I është çarë buza në dysh); dhe *buza* si shprehje përbuzëse (pjesërisht përdoret në Zhupë⁴ e përgjithësisht në territorin e Podgurit⁵): *E bre buzo jeno za ništa nesi* (shq. E moj buzë s'je për asgjë). Lutfiu⁶ për të folmet sllave të Dibrës thotë se asnjë maqedon nuk përdor fjalën *usnici*, por *buzi*. Hoxha⁷ përveç në maqedonishten e gjen edhe në bullgarishten dhe e sqaron si e ndikuar nga fjala shqipe *buzë*, por e gjen edhe me kuptimin pejorativ, *buzast*, *buzaç*,

¹Jani Thomai, *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, Toena, Tiranë, 2006, f. 19-20.

²Ivan Popović, *Elementet e gjuhës shqipe në gjuhë të tjera*, "Përparimi", 1-2, 1957.

³Sabahajdin Cena, *Disa elemente të gjuhës shqipe në të folmen e popullsisë së Rahovecit*, në GjA, SShF, VII-1977, f. 321-334, IA, Prishtinë, 1978, f. 325.

⁴Nga shqiptarët kjo pjesë ose territor emërtohet Gryka e Lumbardhit, por emërtimi zyrtar është Zhupa.

⁵Për këtë emërtim shih S. Neziri, *Prania e toponimisë shqipe në zonën e të folmeve sllave në regjionin e Prizrenit*, në Kumtesat I, nga Konferenca Vjetore e Shkencës "Java e Shkencës 2013", MASH-T – DShT, Prishtinë, 2013, f. 671-676.

⁶Mojsi Lutfiu, *Ndikimi reciprok i gjuhëve sllave dhe i shqipes në të folurit e Dibrës*, në Përparimi, 1-2, f. 67-72, Prishtinë, 1962, f. 71.

⁷Safet Hoxha, *Elemente leksikore të shqipes në disa të folme të maqedonishtes*, në Buletin shkencor, 2, ILP, f. 37-46, Shkodër, 1984, f. 38.

buzonja. Gjithashtu e gjejmë Omari⁸, Ismajli⁹, Cena (1978: 327), Skoku¹⁰, ndërsa Çabej¹¹ e she si metaforë në ligjërimet e zanatçinjve (buza e kazanit – buza ot kazanot), Mejeri¹² e regjistron si fjalë shqipe dhe e hasur edhe në gjuhë të tjera, ndërsa Jokli¹³ tenton ta sqarojë etimologjinë shqipe të fjalës *buza* duke u referuar në studiues të tjerë.

cicka, siska = cickë, sisë në formën përkëdhelëse fjala është hasur në gjithë territorin e të folmeve sllave të Prizrenit, p.sh.: *Pušti toj jagne da iscicka* (shq. Lëshoje atë qingj të thithë). **Siska** ne gi pušta mleko (shq. Gjiri / Sisja nuk i qet qumësht). Murati¹⁴ për të folmet sllave maqedonase e sjell nga fjala shqipe *cicë, sisë*, ndërsa Çabej¹⁵ duke iu referuar Mejerit (1891: 513-514) dhe Joklit, fjalën *cicë* së bashku me demunitivin *cickë* e bashkon me fjalën shqipe *thithë, thith* e me *sisë*.

gujza = gjuri, gjunjë fjalën me trajtën *gujze, gujza* (sh) e kemi hasur në të shumtën e rasteve nga personat e moshuar ose më shumë në zonat rurale dygjuhësore, p.sh.: *Celo vreme som sedaf na gujza* (shq. Tërë kohën kam ndejtur në **gujza**), *Mi skapalje gujze od ladno* (shq. Më janë kalbur *gujzat* nga i ftohti). Pra, sipas shembujve që i kemi regjistruar të përdorur në këtë territor të të folmeve sllave të Prizrenit, fjalën *gujza* e kemi lidhur me fjalën dialektore të shqipes për *gjurin* që është *guni* (nj), *gujza* (sh.), ose përmes shqipes fjala është përhapur në këto të folme sllave.

gunga = gungë një fjalë e cila gjen një përdorim të përditshëm dhe shumë të dendur në gjithë zonën e të folmeve sllave të Prizrenit, me anë të së cilës emërtohen vendet ku dallohet një dalje jashtë së rrafshës ose ndonjë herni e llojeve të ndryshme në trup, ose siç e sqaron Omari (1989: 53), *gungë* në kurriz nga shqipja *gungë*. Këtë fjalë e shtjellon edhe Çabej (I, 1986: 219-220).

guša = gushë fjala përdoret në gjithë territorin e të folmeve sllave të Prizrenit, p.sh.: *Guša će ti otkinem* (shq. Do t'ja këpus gushën), *Me stiska za guša* (shq. Më shtrëngon për gushë), *U guša nešto ja stiska* (shq. Në gushë diçka e shtrëngon),

⁸Anila Omari, *Ndikime të gjuhës shqipe në të folmet jugore të serbishtes*, në *Studime filologjike*, 1, AShRPSSH, IGjL, f. 43-61, Tiranë, 1989, f. 54.

⁹Rexhep Ismajli, *Fjalë shqipe në maqedonishte*, në përmbledhjen *Artikuj mbi gjuhën shqipe*, Rilindja, Prishtinë, 1987, f. 170.

¹⁰Petar Skok, *Etimologijski rječnik Hrvatskoga ili Srpskoga jezika*, I, 1971, f. 246.

¹¹Eqrem Çabej, *Studime gjuhësore*, II, Rilindja, Prishtinë, 1986, f. 86.

¹²Gustav Meyer, *Etymologisches Wörterbuch der Albanesischen sprache*, Strassburg, 1891, f. 96, përkthyer në shqip nga Anila Omari: *Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*, 2007, Botimet Çabej.

¹³Norbert Jokl, *Studie zur albanesischen Etimologie und Wortbildung*, Wien, 1911, botuar me përkthim nga AShAK, 2011, Prishtinë.

¹⁴Qemal Murati, *Elementet e shqipes në gjuhët sllave jugore*, IA, Prishtinë, 1990, f. 21.

¹⁵E. Çabej, *Studime gjuhësore*, I, Rilindja, Prishtinë, 1986, f. 91.

Ne možem, stram do guša ka da me preseče, (shq. Nuk mundem, si të më kishte prerë marrja deri në fyt). Si ndikim nga shqipja e jep Murati (1990: 22), ndërsa me trajtën *qafa*, si sinonim i fjalës *gusha*, Cena (1978: 331) e regjistron si ndikim i shqipes në të folmet sllave të Rahovecit, njëjtë edhe Rexhepagiq¹⁶ për të folmet sllave të Plavës. Si ojkonim, por në formën përkëdhelëse, *Gushica* (Гушица) e gjejmë në dokumentin e Hilandarit të Dushanit¹⁷ në vitin 1355. Mejeri (1891: 183-184) e regjistron si fjalë e përbashkët për të gjithë gjuhët e Ballkanit, por nuk e pranon mendimin e Shtrekelit (Arch. slav. Phil. XII 457) se kjo fjalë buron nga fjalët sllave.

duks = gjoks fjalë e hasur në gjithë territorin e të folmeve sllave të Prizrenit, duke përjashtuar në disa raste kuadrin e ri të shkolluar, p.sh.: *Me stiska nešto u duks* (shq. Më shtrëngon diçka në gjoks). Murati (1990: 22) e regjistron për të folmet e Kosturit e të Korçës (Boboshticë) si ndikim nga toskërishtja *gjoks*.

krah = krah me kuptimin për të ndihmuar ose punuar në ndonjë punë kur thuhet *Nuk ka krah ndihmese*, e kemi hasur në të shumtën e rasteve nëpër zonat rurale të zonës së të folmeve sllave të Prizrenit, sesa në kuptimin e krahut si pjesë e trupit, p.sh.: *Nema koj da mu dade jen krah u rabota* (shq. Nuk ka kush t'i japë ndonjë krah punë) ose në rastin e dytë *Mu go otkinaj cef krah* (shq. Ia këputen komplet krahun). Cena (1978: 329) e ka evidentuar si fjalë shqipe në të folmet sllave të Rahovecit.

kuriz/s = kurriz fjalën e kemi hasur në disa shprehje: *Da go nosim na kuriz* (shq. Ta barti në kurriz), *Ti ostana na kuriz* (shq. Të mbeti në kurriz), që janë fakte se kjo fjalë ka depërtuar në këto të folme përmes shqipes, pasi që në gjuhën burimore vjen me trajtën lat. *culus* e shq. *kurriz*. Murati (1990: 22) duke iu referuar Nastavës dhe Drashanovit e sjell nga trajta shqipe *kurriz*.

tulj = tul fjalën e kemi hasur në përdorim në gjithë territorin e të folmeve sllave të Prizrenit krahas fjalës sllave *kratina*: *Izmerimi jeno pet kila tulj meso* (shq. Matmi nja pesë kilogramë mish **tul**) etj. Fjalën *tul* për të folmet sllave si e ardhur nga shqipja e shpjegojnë Ismajli (1987: 170), Murati (1990: 23), Skoku¹⁸, Blaku¹⁹ etj.

turin = turin fjalën e kemi hasur më së shumti në zonat rurale të të folmeve sllave në Prizren, zakonisht te personat e moshuar. Kjo fjalë përdoret për të treguar pjesën e përparme të kokës ose më saktësisht fytyrën, njëjtë sikur që përdoret edhe në shqipen. Në këto të folme i kemi hasur shprehjet: *Qe mu go sllomim turin* (shq. Do t'ia thej **turin**), *Ne mogu ga mu gledam taj turin* (shq.

¹⁶Dr. Jashar Rexhepagiq, *Disa elemente të gjuhës shqipe në të folmen e popullsisë së Plavës*, në GjA, SShF, I-1971, f. 151-157, IA, Prishtinë, 1972, f. 155.

¹⁷*Задужбине Косова*, споменици и знаменици српског народа, Призрен-Београд, të botuara nga Fakultetet e Bogoslllovisë, Prizren – Beograd, 1987, f. 430.

¹⁸P. Skok, *Etimologijski rječnik Hrvatskoga ili Srpskoga jezika*, III, 1973, f. 521.

¹⁹Murat Blaku, *Ndikimi i shqipes mbi të folmet serbe të Kosovës*, IA, Prishtinë, 2010, f. 220.

Nuk mund t'ia shoh turinin) etj. Këtë fjalë e gjen Popovići (SOF XV, f. 524), por edhe Omari (1989: 58) me trajtën *turi*, ndërsa Murati (1990: 23) me trajtën *turička*, e cila përkon me shqipen dialektore *turi*, *tureçkë*. Mejeri (1891: 508) e regjistron si fjalë shqipe në serbishte *turin* dhe *turi* në Mal të Zi.

zvrk, zverk = zverk këtë fjalë e kemi hasur në përdorim gati në gjithë zonën e të folmeve sllave të Prizrenit, por ka zona që nuk përdoret. Si më të theksuar e kemi hasur kryesisht në zonat dygjuhësore, në bashkëjetesë me shqipen. Omari (1989: 53) këtë trajtë e gjen në të folmet jugore të serbishtes dhe trajtat *zvrk* e *zvrčka* i sqaron të ardhura nga shqipja (cullufe) *zverk*. Mejeri (1891: 556) e sqaron mundësinë e burimit shqip të fjalës dhe përhapjen e saj në gjuhë të tjera nga shqipja.

2. Dëshmi ndikimi të leksikut të shqipes në emërtimin e veshmbathjeve dhe stolive

gunja = gunjë fjalën e kemi hasur, sidomos, te pleqtë e gjithë zonës të të folmeve sllave të Prizrenit, p.sh.: *Daj da se ogrnem so taja gunja* (shq. Afroma atë gunë që të mbështjellem). Skoku (1971: 634) e sqaron si një leksemë ballkanike, ndërsa Murati (1990: 24-25) e regjistron për të folmet maqedonase dhe si fjalë e përfshirë edhe në fjalorët e maqedonishtes, por jep të dhëna se kjo fjalë është e mbarë shqipes dhe konsiderohet si ndikim i saj.

pljis = plis fjalën e kemi hasur të përdorur pjesërisht në gjithë territorin e të folmeve sllave të Prizrenit, por më së shumti në zonat rurale: *Ti sija mlogo ovaj plis na glava* (shq. Shumë të shkëlqen ky **plis** në kokë). Skoku²⁰ e sjell nga shqipja për lloj kësuleje prej leshi, *keçe*, të cilën e mbajnë shqiptarët, por edhe Omari (1989: 54) e sjell nga fjala shqipe *plis* (qeleshe), gjithashtu edhe Jokli (1911: 96) e përkrah mendimin se fjala *plis* është ndikimi i shqipes dhe e pranon fjalën e Kristoforidhit *plitë* që jep kuptimin e shqipes siç e shpjegon Ismajli (1987: 170) nga shqipja *plith*, *plithare*.

susta - pulla = sustë - pullë të dy fjalët i kemi hasur në gjithë territorin e të folmeve sllave të Prizrenit, p.sh.: *Da mi ge zakopčáš ovja suste dobro* (shq. Përthakomi mirë këto susta), *Da mi ge zakopčáš ovja pule dobro* (shq. Përthakomi mirë këto pulla) etj. Për rastin e parë, shembullin e ndikimit të shqipes na e jep Murati (1990: 28), ndërsa për rastin e dytë shembullin e ndikimit të shqipes na e jep Rexhepagiq (1972: 154) për të folmet sllave të Plavës.

teljovnica = tel në çdo vend ku e kemi hasur fjalën *tel* e kemi hasur edhe fjalën *telovnica*, vetëm se kjo më së shumti përdoret për zbukurimin e nuseve ose edhe të ndonjë objekti, p.sh.: *Sve žene ni sijaf ot ovja teljovnice* (shq. Të gjithë gratë na vizëlojnë prej këtyre telave). Më shumë për këtë fjalë duhet ta shohim fjalën *tel*, fjalë të cilën e kemi gjetur në përdorim masiv në gjithë zonën e të folmeve sllave të rrethit të Prizrenit, p.sh.: *Okoldisaf kuča sve os bodljiv telj* (shq. E rrethakoi shtëpinë me telin dhëmbor), *Telj mi se otkina a ljeto proadi* (shq. Vera është duke kaluar e teli më është këputur). Murati (1990) këtë fjalë e gjen për të

²⁰P. Skok, *Etimologijski rječnik Hrvatskoga ili Srpskoga jezika*, II, 1972, f. 684.

folmet e fshehta të serbishtes (po aty, f. 144) dhe për të folmet e maqedonishtes (po aty, f. 30), Rexhepagiq (1972: 154) për të folmet sllave të Plavës dhe e sjellin nga fjala shqipe *tel*, pasi që në sllavishten ekziston fjala *žica*. Kësaj i përshtatet edhe fjala *teljosna*, p.sh.: *Se isteljosalje tako da ne možeš da ge razlikuješ* (shq. Janë telosur ashtu që nuk mund t'i dallosh).

teša = teshë fjalën të cilën e kemi hasur në gjithë zonën e të folmeve sllave të Prizrenit, si në të folmet e përditshme dialektore, ashtu edhe në shkrimet letrare të bosnishtes në zonën e Prizrenit, p.sh.: *Ge sbrala teša od telj* (shq. *I mbledhi teshat nga teli*), *Donela so sebe sve svoje teša šo imala* (shq. *I ka marre me vete të gjithë teshat që i ka pasur*). Murati (1990: 174), duke u bazuar në fjalorin e Skokut, dhe Omari (1989: 53) e sjellin këtë fjalë nga shqipja *teshë* pasi që e gjejnë në përdorim në zonat ku ata kanë hulumtuar. Këtë fjalë, por e shkruar si *teshe* për *rroba*, e hasim edhe te Elezoviçi²¹. Te Mejeri (1891: 495) e gjejmë teshë = orendi shtëpiake.

tufa/tufka = tufë fjalën me trajtën *tufka* e kemi hasur në gjithë territorin e të folmeve sllave të rrethit të Prizrenit, ndërsa me trajtën *tufa* pjesërisht në gjithë zonën: *Nekoliko tufke cveče som sbraf* (shq. Kam mbledhur disa tufë lule), ndërsa në zonat dygjuhësore kemi regjistruar edhe *Nekoliko tufke lulina som sbraf*. Këtë fjalë të ndikuar nga shqipja e sqaron Nesimi²², por edhe Murati (1990: 28) për të folmet e Dojranit në Maqedoninë Lindore. Si fjalë të shqipes e jep edhe Mejeri (1891: 506).

3. Dëshmi ndikimi të folklorit të shqipes në zonat sllavishtfolëse

Në kuadër të hulumtimeve të bëra, në këtë zonë të të folmeve sllave jugore të rrethit të Prizrenit, i kemi gjetur edhe leksemat e shqipes brenda folklorit të këtyre të folmeve të popullata sllavishtfolëse. I kemi regjistruar dy këngë ku hera-herës përdoren fjalët e fondit të shqipes ose të tëra vargjet janë në shqipen, qoftë dialektore, qoftë standarde. Këngën e parë e kemi regjistruar për zonën e Podgurit dhe pjesërisht për zonën e Zhupës. Nga vashat e kësaj zone, kjo këngë, i këndohet çifteve të sapomartuara: *Vishe koparanin-e, paloj, paloj / Murat e more gjalo-j (djalo) / Ani si ta veshi-e, m'ka hije / Anifa devojkja je...*

Po t'i këndohej kjo këngë dikujt tjetër e jo Muratit dhe Anifes, atëherë do të ndërroheshin vetëm emrat, kurse teksti i këngës mbetet i njëjtë. Gjithashtu në zonën e të folmeve sllave e kemi hasur edhe shprehjen “A kie *mintë*?” me kuptimin “a ke mendtë apo ku ke mendtë”.

Këngën e dytë e kemi shënuar në zonën e Podgurit, por nga informatorja, na është thënë se kjo këngë është dëgjuar nga ajo në çdo pjesë të rrethit të Prizrenit. Këtë këngë më shumë mund ta lidhim me këngët rituale, ndoshta shpirtërore, pasi që i këndohet breshkës duke e frikësuar atë se do t'ia

²¹Gliša Elezović, *Rečnik kosovsko-metohijskog dijalekta*, II, Beograd, 1935, f. 318.

²²Remzi Nesimi, *Disa elemente shqipe në të folmet e maqedonishtes perëndimore*, në *Gjuha shqipe*, 2, f. 21-31, IA, Prishtinë, 1986, f. 23-24.

mbysim prindërit nëse nuk na e puth këmbën: *Zhel-zhel baba zhel / Puthma kamen / Se ta mys / Baben nanen*.

Nga informatorja jemi informuar se pas këndimit të kësaj këngeje breshka me të vërtetë e nxjerr kokën dhe i afrohet këmbës së atij që e këndon këtë këngë.

Përfundime

Pra, vetë fakti që kjo popullatë, e cila gjuhën e komunikimit nuk e ka shqipen, nuk ka lidhje etnike me sllavët, na ka dhënë arsye për një hulumtim më objektiv e më preciz, ku, ndoshta, me të drejtë, të gjitha këto leksema shqipe të përshkrimit të pjesëve të trupit, veshmbathjeve e stolive dhe folklorit i kemi gjetur me një përdorim të dendur në këtë zonë të Prizrenit, ku gjuha e komunikimit është një dialekt sllav i padefinuar, por që i për afrohet të folmeve sllave të maqedonishtes dhe të bullgarishtes. Këto leksema, siç shihet në këtë punim, gjejnë përdorim nga gjenerata të ndryshme, si nga ato të reja dhe të vjetra, por edhe nga kuadri i shkolluar. Prandaj, ky ndikim në fushën e leksikut dhe i pranisë së leksemave shqipe në këto të folme, nga koha e lashtë e deri në ditët tona, tregon autoktoninë e shqipes, pa marrë para sysh se kush dhe me çfarë gjuhë të komunikimit e varietetet gjuhe jeton në atë vend.

BIBLIOGRAFI

- Blaku, Murat (2010). *Ndikimi i shqipes mbi të folmet serbe të Kosovës*, IA, Prishtinë.
- Cena, Sabahajdin (1978). *Disa elemente të gjuhës shqipe në të folmen e popullsisë së Rahovecit*, në GjA, SShF, VII-1977, IA, Prishtinë, f. 321-334.
- Çabej, Eqrem (1986). *Studime gjuhësore*, I dhe II, Rilindja, Prishtinë.
- Elezović, Gliša (1935). *Rečnik kosovsko-metohijskog dijalekta*, II, Beograd.
- Hoxha, Safet (1984). *Elemente leksikore të shqipes në disa të folme të maqedonishtes*, në Buletin shkencor, 2, ILP, Shkodër, f. 37-46.
- Ismajli, Rexhep (1987). *Fjalë shqipe në maqedonishte*, në përmbledhjen *Artikuj mbi gjuhën shqipe*, Rilindja, Prishtinë.
- Jokl, Norbert (1911). *Studie zur albanesischen Etimologie und Wortbildung*, Wien, botuar me përkthim nga AShAK, 2011, Prishtinë.
- Lutfiu, Mojsi (1962). *Ndikimi reciprok i gjuhëve sllave dhe i shqipes në të folunit e Dibrës*, në Përparimi, 1-2, Prishtinë, f. 67-72.
- Meyer, Gustav (1891). *Etymologisches Wörterbuch der Albanesischen sprache*, Strassburg, përkthyer në shqip nga Anila Omari: *Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*, 2007, Botimet Çabej.
- Murati, Qemal (1990). *Elementet e shqipes në gjuhët sllave jugore*, IA, Prishtinë.
- Nesimi, Remzi (1986). *Disa elemente shqipe në të folmet e maqedonishtes perëndimore*, në Gjuha shqipe, 2, IA, Prishtinë, f. 21-31.
- Neziri, Senad, *Prania e toponimisë shqipe në zonën e të folmeve sllave në regjionin e Prizrenit*, në Kumtesat I, nga Konferenca Vjetore e Shkencës “Java e Shkencës 2013”, MASHT – DShT, Prishtinë, 2013, f. 671-676.

- Omari, Anila (1989). *Ndikime të gjuhës shqipe në të folmet jugore të serbishtes*, në Studime filologjike, 1, ASHRPSSH, IGjL, Tiranë, f. 43-61.
- Popović, Ivan (1957). *Elementet e gjuhës shqipe në gjuhë të tjera*, “Përparimi”, 1-2.
- Rexhepagiq, Dr. Jashar (1972). *Disa elemente të gjuhës shqipe në të folmen e popullsisë së Plavës*, në GjA, SShF, I-1971, IA, Prishtinë, f. 151-157.
- Skok, Petar (1971). *Etimologijski rječnik Hrvatskoga ili Srpskoga jezika, I*.
- Skok, Petar (1972). *Etimologijski rječnik Hrvatskoga ili Srpskoga jezika, II*.
- Skok, Petar (1973). *Etimologijski rječnik Hrvatskoga ili Srpskoga jezika, III*.
- Thomai, Jani (2006). *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, Toena, Tiranë.
- Задужбине Косова (1987), споменици и знаменици српског народа, Призрен-Београд, të botuara nga Fakultetet e Bogoslllovisë, Prizren – Beograd.